

I alle sine dager

Mette-Marits heltemodige hypergami¹

Runar Døving

Statens institutt for forbruksforskning SIFO

runar.doving@sifo.no

Abstract:

We live in a society with a clear ideology of equality, at the same time as which we recognize that "everybody's different" and we marry people from the same social stratum supported by the saying "birds of a feather flock together". In this context, a young female commoner with an unconventional background marries the monarchy's Crown Prince. She is transformed to a princess.

The article demonstrates how the popular press and discourses use princess fairytales as analogies to her real life, and in so doing, mix structural mythemes in a complex relationship between fable and reality. In such a structural analysis of Mette-Marit's hypergamy, she is construed entirely as a representation.

The article shows which problems arise when one marries above oneself; or rather, which problems arise in a stratified society when dealing with the ascribed status in a marriage that bestows privileges. Mette-Marit's marriage was accordingly regarded as strategic, as female guile. The article also interprets her marriage as a culturally therapeutic exercise where the ideology of equality is confirmed, at the same time as which disparities are safeguarded. In this structural context, the main participant is doomed to fail.

Nøkkelord:

*Mette-Marit
likhetsideologi
strukturalisme
mytologi
ekteskapsregler*

Innledning

I Mette-Marit-forskningen er bryllupet hitil analysert som mediodrama og som rite. Tønnesen legger vekt på nærhet og dramatik som blir mulig i fjernsynets tidsalder (Tønnesen 2003). Blehr tolker det rituelle som en større refleksiv selvkonstitueringsprosjekt der paret tøyer grenser (Blehr 2003). Analysen av Mette-Marit-bøkene konkluderer med nasjonal selvforherligelse (Rem 2002). Jeg vil fortsette fortolkningen av kronprinsbryllupet med et mer strukturalistisk blikk. Jeg vil ta Blehr indirekte utfordring i å spekulere i "hva så videre?" Jeg følger deres tolkning om den transformasjon Mette-Marit gjennomgikk fra enkel

utsvevende pike fra provinsen til prinsesse, men undres om ekteskapets rene ark ikke er tilstrekkelig for at en fullstendig transformasjon er fyllestgjort. Jeg vil derfor utvide forskningen med en analyse av eventyr, norske slektskapsregler og likhetsideologier.

"De levde lykkelig i alle sine dager" er den tradisjonelle slutten på historien om kjærligheten mellom prins og prinsesse i eventyr som Askepott, Snehvit, Tørnerose og Prinsessen på erten. Et fellestrekk ved disse eventyrene er at de slutter med begynnelsen på samlivet. Men både prinser og prinsesser finnes, og i virkelighetens verden fortsetter ekteskapet etter bryllupet. Det er altså et misforhold mellom virkelighetens prinsesser

og eventyrenes prinsesser. Samtidig brukes eventyrene aktivt som metaforer og analogier i populærkulturen for å tolke de virkelige prinsessene, særlig Mette-Marit. En analyse av eventyrene kan derfor si noe om norske ekteskapsregler og det norske forholdet mellom likhet og strata.

Vi har et lagdelt samfunn der klasse og medfødt status er av betydning i forbindelse med giftemål. Samtidig har vi en ideologi som framhever at ekteskapet skal bygges på kjærlighet, og et lovverk som gjør alle like, slik at man i prinsippet kan gifte seg med hvem man vil. Kongehuset er det tydeligste eksemplet på klasse og standsamfunnet. Misforholdet mellom ideologi og tidligere eller forventet praksis blir på et symbolsk nivå ekstra tydelig når barna i dette kongehuset følger kjærlighetsideologien: De velger å gifte seg med en person de forelsker seg i, som ikke selv er prins eller prinsesse.

Utgangspunkt for denne analysen av Mette-Marits gifte er tre observasjoner: Den første er fra et feltarbeid fra Østfold der unge menn snakket nedsettende om Sonja, særlig hennes tilskrevne stilling som oberst i den norske hæren (Døving 2003). Den andre er de endrede beskrivelsene Mette-Marit har fått i ukebladet SE og HØR: Først var hun den som skulle føre til kongedømmets fall i Norge, så ble hun transformert til den vakre prinsessen da hun giftet seg med Kronprins Haakon. Deretter en kjøpegal kvinne, så til slutt akseptert som mor. Den tredje observasjonen er et resultat av min datters interesse for bladene *Eventyrprinsesser* som utgis av Bladkompaniet og *Prinsesser*, som utgis av Disney. Blader som man kun ser hvis man bøyer seg ned til de nederste hyllene i en vanlig dagligvarebutikk. Det er særlig nummeret "Glassko spesial" med råd til rett oppførsel for å bli en prinsesse og spørrekonkurransen "Er du en prinsesse?" som vekket min interesse.

I denne artikkelen leser jeg Mette-Marit som en ren representasjon og tolker fremstillingene av henne i lys av forholdet mellom et historisk befestet klasseskille i Norge og en likhetsideologi. Det som er mest slående i SE og HØR, er at omtalen av henne stadig veksler mellom forherligelse og fornedrelse. I lys av Lévi-Strauss' myteteorier vil jeg tolke Mette-Marits historie som en behandling av et sentralt motsetningsforhold i vår kultur: Den mellom viktige naturlige prinsipp for sosial lagdeling, og den demokratiske egalitære ideologien der en alenemor uansett bakgrunn skal være like bra som en ekte prinsesse. Mette-Marit overskrider dermed regelen om at "like barn leker best". I et Levi-Straussisk strukturalistisk – og terapeutisk – perspektiv, derimot, er ikke Mette-Marits overskridelse en revolusjon, men en terapeutisk kulturell behandling av den strenge hierarkiske strukturen: Skal monarkiet fortsatt eksistere i et land med likhetsideologier, må slike overskridelser til. I min fortolkning blir Mette-Marit en helt som hindrer revolusjonen fordi hun tar på seg byrden av å være en enkel pike fra lave kår som gifter seg med prinsen og får vekselvis blomster og tomater slengt etter seg.

Før jeg går videre med et nærmere blikk på mytologien slik den framstår i prinsesse- og ukeblader, vil jeg gi en bredere beskrivelse av regler for giftemål og klasse som en relevant kontekst for å kunne tolke representasjonen av Mette-Marit.

Konteksten; ekteskapsregler, likhet, endogami

Konteksten for Mette-Marits og Sonjas gifte, synes å være et ureflektert forhold mellom det norske idealet om likhet og bevisstheten om at vi lever i et stratifisert samfunn. I Norge er følgende utsagn svært vanlige:

”Alle er like i Norge”
”Det er da forskjell på folk”
”Like barn leker best”
”Alle mennesker er unike”

Det første av disse fire motstridene utsagn betegner – eller snarere postulerer – en likhet.² Det andre utsagnet er en direkte motsetning og betegner det stratifiserte gitte samfunnet.³ Det tredje betegner bevissthet om homogami.⁴ For å ta det stratifisert; rike gifter seg med rike, middelklassen med middelklasse og folk flest med folk flest. Det er altså indirekte forventet av vi skal gifte oss innenfor egen stand. Det fjerde postulerer individualitetens universelle karakter og forteller oss om menneskers indre autenticitet.

Man kan si at disse utsagnene kan eksistere side om side fordi det ikke finnes et avklart forhold mellom tilskrevne og oppnådde statuser. Man har juridisk rett til å gifte seg med hvem man vil. Praksis viser at det ikke gjøres. Hva slags ekteskapsregler det finnes i Norge, er et spørsmål som langt i fra gir noe klart svar. Det finnes minimalt med forskning på tema fra Norge, og juridisk er reglene kun knyttet til incest.⁵ Det finnes diskurser som viser til negative ekteskapsregler. Disse er særlig knyttet til det individuelle valget. Den voldsomme oppfattheten av arrangerte ekteskap – hos ”de andre” – er et slikt tegn. ”Like barn leker best”, er det nærmeste man kommer en implisitt regel om at det er naturlig å gifte seg innenfor samme strata.⁶ ”Alle er unike” brukes da for å understreke kjærlighetsekteskapet.

Statistisk, derimot, finner man klare homogame trekk (endogame, hvis man kan kalle sosiale strata for kooperative grupper). De endogame trekkene gjør seg gjeldene statistisk i form av at folk fra samme bakgrunn gifter seg med hverandre (at krake søker make).⁷ Man finner den også i akku-

mulering av kapital gjennom gifte.⁸ At utdannelsesinstitusjonene ikke blir omtalt som koblingsinstitusjoner, viser hvordan homogami er svakt reflektert, og til og med underkommunisert.⁹ Foreldrenes stillestående aksept av svigerbarn er nettopp stillestående.

Praksis er heller ikke diskursivt klart formulert – tvert imot. Det klassiske antropologiske spørsmålet ”Hvem gifter dere dere med?” forstås ikke av norske informanter. Mine informanters svar på dette spørsmålet var et slags ”det er ikke et vi som gifter oss, det er ’meg’” (Døving 2003). Man brukte konsekvent verbet ”å finne” om preskriptive ekteskapsregler, som om det er tilfeldige valg av ektepartner. Normen om det autonome kjærlighetsekteskapet er absolutt. Nordmenn vil heller ikke kunne klargjøre for positive ekteskapsregler utover incest.¹⁰ Jeg fant imidlertid i min studie fra Østfold en tendens til at folk giftet seg innenfor en radius av en time. Det vil si at de ikke giftet seg med naboen, kusiner eller fettere, men i en konstant relativt avstand i tid. Forestillingene, derimot, var klare i forhold til at ekteskap var et individuelt valg, mens ekteskapene til de andre – både forfedre i tid – og muslimene i rom – er preget av incest eller tvang.

Selv om homogami er det vanligste, finnes det statistisk også tendenser til hypergami. At kvinner gifter seg oppover, og menn nedover: ”... høyt utdannede menn, i større utstrekning enn høyt utdannede kvinner, giftet seg eller ble samboer, mens menn med kort utdanning i mindre grad hadde samlivserfaring.” (Skrede 1999:294). Skrede tolker denne strukturen som; ”gammeldags [...] trass i den sterke utdannelsesveksten som har funnet sted de siste årene”, nettopp i lys av ideologien.¹¹ Hypergami kunne i utgangspunktet, hvis det var allment akseptert, gjøre Mette-Marits gifte naturlig. Å

gifte seg oppover i systemet kunne lett gjøres ved at man diskursivt relaterer til likhetsidealet. Juridisk er ikke det noe problem, men mytisk lar det seg – som vi skal se – ikke gjøre uten videre. I hvert fall ikke uten en prinsesses renhet (dyd).

Det var en gang et eventyr om en prinsesse

Hva som skjer etter giftemålet med en prins, er ikke bare en empirisk, men et mytisk problem, fordi det kongelige ekteskapet og andre hendelser på en eller annen måte må fortelles inn i en kollektiv historie, og det må finnes et språk for den fortellingen. Eventyrene om prinsessen er slik jeg ser det, en samling mytemer som brukes for å fortelle historien om Mette-Marits vei til prinsesse. I eventyrforskningen er en strukturalistisk fortolkning blitt vesentlig, der arketyper eller mytemer behandler kompliserte kulturelle latente konflikter enten på kollektivt psykologisk nivå med referanse til Jung, eller på et relasjonelt nivå med referanse til Levi-Strauss (Von Franz 1980). Disse minste meningsbærende elementene i Levi-Strauss' forstand kan brukes på flere måter i ulike kombinasjoner.

Selv om prinsesseeventyrene ender med giftemålet, stopper ikke bruken av eventyrenes narrative og strukturelle fortolkningsmuligheter. Slik jeg tolker eventyrene, brukes de også etter ekteskapet, men da kan personene få nye roller i nye versjoner. For tilhørerne blir det vanskelig å skille prinsesse fra prinsesse. I bladene *Eventyrprinsesser* og *Prinsesser* brukes for eksempel eventyrenes prinsesser og virkelige prinsesser om hverandre. Under "konkurranse" står det for eksempel:

1. Hva heter prinsessen som sov i hundre år? (1 Snehvit X Askepott 2 Tornerose.)

2. Hva skjer i et eventyr hvis man kysser en frosk (1 Frosken blir et troll X Ingenting 2 Frosken blir en prins.)

3. Hva heter Norges nye prinsesse? (1 Kari Sofie X Ingrid Alexandra 2 Eva Rebekka.)

Prinsesseeventyrenes vedvarende popularitet forteller om ambivalente ekteskapsrelasjoner i Norge som er påfallende stabile. Eventyrene, slik de nå er formidlet, forteller i første omgang at kjærlighet er normativt og bør være en del av ekteskapet, og samtidig at ideen om det liberale kjærlighetsekteskap, ikke gjenspeiles fullstendig, men at det lagdelte samfunnet er akseptert ved at prinsen alltid finner en *ekte* prinsesse.

Eventyrene er en spesiell sjanger som verken er tids- eller stedsbestemt. De er mytiske.¹² Jeg velger for å tolke eventyrene som både et sett med mytemer og som "et individ" med ulike sider. Det vil si at kategorien prinsesseeventyrene har et fastlagt mønster med små variasjoner og med et sett med meningsbærende elementer, der disse faste elementer utgjør en logisk struktur av analogier (Lévi-Strauss 1983). I tillegg kan altså eventyrene tolkes som en kollektiv representasjon, en personlighet, med ulike psykologiske sider av universell karakter (Von Franz 1980).

Prinsesseeventyrene er bygget opp rundt en spesiell familierelasjon i en fast fortelling: En konge eller "rik mann" har et vakkert barn og mister sin kone. En (ond) kvinne (heks) tar dronningens plass, eller forhekser prinsessen. Prinsessen blir utsatt for fornedrelse eller trussel om drap. Det forestående drapet reddes av en prins, som er forutbestemt til å gifte seg med prinsessen. Et kyss forsegler kjærligheten og opphever ondskapen. De gifter seg og lever lykkelig i alle sine dager. Askepott starter slik:

Det var en gang en rik mann. Han hadde en eneste datter, som var like snill som hun var vakker. Plutselig døde moren hennes, og etter en tid giftet faren seg igjen. Den nye kona hadde to døtre fra før, og disse to var både slemme og stygge mot den nye stesøsteren. ”Du skal hete Askepott”, sa den ene, ”for din plass er ved ildstedet, blant aske og støv.”

Dramaet starter altså med at familien var rene og lykkelige, at døden skilte dem, og ondskapen kom inn gjennom den uekte kvinnen som bruker magi for å forhekse kongen og mishandler den fromme prinsessen. Askepott viser også hvordan de inngifte ikke handler individuelt, men representerer hele den affinale gruppen, og kvinnen med døtre, hele ste-prefikset, får samme legning. Askepott blir av den inngiftede slekten forsøkt fjernet ved å transformere henne fra hennes egentlige stand til tjenestejente.

Det gjentagende forholdet mellom stemor og stedatter i disse eventyrene ser dermed ut til å behandle ideer om blod som essensielt og rent, versus slektskap gjennom jus som urent (adopsjon eller inngifte) (Schneider 1968). Det synes nesten predestinert i fortolkningen av det affinale prefikset ”ste” at stemor og stesøstre vil forsøke å ta henholdsvis morens og prinsessens rettmessige plass, og at denne er gal. Slik jeg tolker dette, er at det rene ikke skal besudles, men bare blandes med det rene. Ekteskapet skal være rent (jomfruelig) – dersom avkommets blod skal forbli rent (blått). Et sentralt mytem i eventyrene handler om å finne den *rette* (som en klar motsetning til ”den gale”), og den rette skal for prinsens del være ekte. Et påfallende trekk ved eventyrene er prinsessens renhet. Prinsessen har en iboende godhet (mens

stesøstere er som hekser og har en tilsvarende iboende ondhet). Gode eksempler er Snehvits godhet overfor dvergene, eller Prinsessen på ertens medfødte renhet:

Det var en gang en prins som så gjerne ville ha en prinsesse, men det skulle være en ordentlig prinsesse. En kveld ble det et fryktelig uvær. Da banket det på byens port. Utenfor stod en prinsesse. Men herregud som hun så ut! Vannet silte av håret og klærne hennes, det rant inn av skotuppen og ut av hælene, og så sa hun at hun var en ordentlig prinsesse.

– Ja, det skal vi nok finne ut av, tenkte den gamle dronningen, men hun sa ikke noe. Hun gikk inn i soveværelset, tok ut alle sengklærne og la en ert på bunnen av sengen. Så tok hun tyve madrasser og la dem oppå erten, og enda tyve ederdunsdyner oppå.

Om morgenen spurte de henne om hun hadde sovet godt.

– Å nei, skrekkelig dårlig, sa prinsessen.

– Jeg har nesten ikke lukket et øye i hele natt! Da skjønnte de at dette var en *ordentlig* prinsesse. (min kursivering)

Selv om både H.C. Andersen og folk flest tolker denne historien allegorisk er prinsessens fintfølenhet medfødt, evnen til å kjenne igjen en ert under tyve madrasser er et inkvisisjonslig bevis på hennes kongelige egentlighet (= blod). Mytemet kan tolkes både som en støtte for at ”det er forskjell på folk”, at denne forskjellen er tilskrevet og at like *skal* møte like. Og når de møter hverandre, fortolkes skjebnen som kjærlighet. I Disneys versjon av Tornerose finner de hverandre i skogen og synger i duett at de har funnet hverandre i en drøm. På slottet blir det drama fordi kongene tror at prinsen hadde møtt en enkel jente i skogen, mens

prinsen allerede var forlovet i et arrangert ekteskap monarkene imellom. Så viser det seg at den enkle jomfruen i skogen var den ekte prinsessen, beskyttet av de tre gode feer. Prinsen dreper heksen som forvandler seg til drage, kysser prinsessen, og dermed befrir henne fra narkolepsien. Det arrangerte ekteskapet forvandles altså til skjebnens kjærlighet.

I virkelighetenes verden er det mer subtilt. Her sammenligner prinsesse Ragnhild Mette-Marit og sin mann Erling slik: "Erling var av en annen *kategori*.", med direkte henvisning til Mette-Marits manglede klassebakgrunn. Rett byrd er altså gitt som ren og skal møte den rette. Men som vi ser antydninger til, kan noen egenskaper likevel konverteres til kategorien prinsesse gjennom rett handling – eller bakgrunn.

I den tidlige fasen, da man knapt visste hvem Mette-Marit var, skrev pressen stort sett avventende negativt om henne og tok bilder av en lutrygget jente med joggesko og dyffelcoat. Så skrev en journalist noe i retning av: "Men ser dere ikke hvor pen hun er", altså hun kan være den rette, hun kunne være god. Et sentralt poeng i historien er at prinsen vil ha den fillete jenta. I Askepott insisterer prinsen på at også tjeneren skal prøve skoen. En tolkning er da at prinsen selv aksepterer den fattige ut fra kjærlighet, men så forteller "stemmen" at hun var den rette. Og det var det biskopen også sa i bryllupet, at han fant en prinsesse.

Tornerose var et vakkert barn

Prinsessen er pen. Og skjønnheten er naturlig. Kongens barn er ekte og født naturlig skjønnne. "Hennes kongelige skjønnhet" lyder hovedtittelen på Ingrid Alexandras "første fotoalbum".¹³

I vårt samfunn er skjønnhet underkommunisert som verdi. Alle vet at det å være

født med et vellykket ytre fører til mange fordeler, ikke bare som modell, skuespiller eller mediastjerne; man får også lettere arbeid, og sannsynligheten for at man lettere oppnår status som kone og mor øker, men slike påstander er ikke opinion (Døving 2000).¹⁴ Dette er klart reflektert i eventyrene. Kristiseters analyse av eventyr viser at utseendet er viktig for kvinner, og at onde kvinner også er stygge og har maskulint handlingsmønster. Med andre ord at de stiller spørsmål og snakker for mye (Kristiseter 2003). Skjønnhet skal være naturlig. Den vestlige formen for skjønnhet har en klar tradisjon. 'Pen' kommer for eksempel ifølge Bokmålsordboka fra fransk; "(en) peine (de)" som betyr forlegen og kan vitne om hvilke egenskaper som gjør kvinnen vakker (Landrø & Wangensten 1986).¹⁵ Begrepet "skjønnhet" synes i seg selv å ha religiøse (kristne) konnotasjoner, og kvinnelige skjønnhetsidealer er knyttet til renhet, dydighet og står i relasjon til de mannlige skjønnhetsbegrepene 'kjekk' eller 'barsk'.

Skjønnheten er også snill: Da stemoren i Askepott viser sitt sanne jeg, og gjør henne til en slave i eget hus, fortsetter Askepott å være snill og omsorgsfull. Stedøtrene er tilsvarende slemme – og stygge. De har motsatte ytre trekk. De har store ben, og må skjære av tær eller hel for å få plass i Askepotts nette sko. Et underliggende mytem i fortolkningen av Sonja og Mette-Marit, er at skjønnheten også konnoterer til ungdommelighet. Stedronningen spør daglig det magiske speilet om hvem som er vakrest i landet her.

Mer enn noe annet fryktet hun at speilet ville oppdage noen som var enda vakrere enn henne i landet. I mellomtiden vokste Snehvite opp og ble penere og penere.¹⁶

Et kommende problem for Mette-Marit er dermed at ”stygg” nærmest følger ”gammel”. Koblingen mellom rikdom og renhet/skjønnhet synes systematisk. Nietzsche (og Bourdieu og sikkert flere med ham) skriver hvordan begreper som betegner både det gode, det pene og det riktige systematisk kommer fra betegnelser på de herskende klassene (Nietzsche 1969:16-18). Det er neppe tilfeldig at edel er derivert fra adel, eller at den senere handlingen ”gentilmann” i utgangspunktet er medfødt. Vi er her inne i en vedvarende diskusjon om hvorvidt skjønnhet kommer innenfra. I det moderne India hvor ambivalensen til det eksplisitte kastesystemet ifølge Frøystad (2001) er blitt mindre, blir ytre karakteristika i større grad et kriterium for å klassifisere folk tilhørende en god familie (kaste). Hudfarge og høyde blir for eksempel både viktige kriterier for skjønnhet og preferert ekteskapspartner (Frøystad 2001).

Vi sier både at (ekte) ”skjønnhet kommer innenfra” og bruker betegnelsen ”stygg” om handlinger. I et slikt perspektiv vil skjønnhet som ikke er ekte, være lureri, et skall. Vi kaller det ”manipulering”, som er et begrep som både brukes fysiologisk og psykologisk. Skjønnheten er relativ og da tilsynelatende, og det gjør den tvilsom og åpen for fortolkning. I tilfelle Mette-Marit må handlingen bekreftes med prinsens valg. Da journalisten betegnet Mette-Marit som pen, ga hun henne en mulighet til å bli prinsesse. Et av de underliggende kulturelle problemene i eventyret om Mette-Marit er om hennes skjønnhet er manipulert og dermed om hvorvidt prinsessen viser sitt sanne jeg.

Skjønnhetens sosialdemokratiske terapi

Skjønnhet er en naturlig medfødt egen-skap. På samme tid er et av demokratiets viktigste idealer individets selvstendighet

og dets mulighet til å oppnå alle samfunnets statuser gjennom egen handling. Skjønnhet og demokrati er derfor omvendte størrelser: Hvordan godtar vi at det finnes medfødte egenskaper som ikke kan oppnås? Det gjør vi ikke. Og eventyrene behandler det heller ikke

Grunnen til vårt ambivalente, og sterkt underkommunisierende forhold til skjønnhet, synes å ligge i det protestantiske og demokratiske opphøringen av oppnådd status og tilsvarende benektelse av den tilskrevne. Selve demokratiet er i motsetning til det føydale systemet bygget på individuelle krefter.¹⁷ I mytene om demokratiet elsker vi historiene om den oppnådde status, om Askeladden, de som klarer det selv uten arv og skjønnhet, og som nettopp får prinsessen og halve kongerike gjennom egeninnsats og iboende godhet. Det synes som om skjønnhet er et tabu, vi anerkjenner ikke skjønnhetens sosiologiske og politiske betydning og kan derfor ikke snakke om det. Det finnes med andre ord en betydelig ambivalens. Og eventyrene reproducerer bare mytemet; prinsesse = god.

I det sosialdemokratiske ethos er statuser noe vi oppnår gjennom arbeid og forsakelse. Skolens skjulte pensum er læren om forsakelse, med belønning om god jobb og godt liv i en tenkt framtid. Etter hva jeg kan se, gjennomskuer unge kvinner dette når de kommer i puberteten og bruker mye tid og penger på manipulering av utseende, og – sett i lys av hypergamiet – med rette. Det er rimelig sannsynlig at for mange karrierer vil kunnskap om sminke være mer egnet for et rikt liv enn gode karakterer. Skjønnhet kan også eksplisitt være en motsetning til utdanning. Som strategi burde den derfor være grei, men idealene kolliderer. Og Mette-Marit blir for middelklassen et hån.

At eventyret om Askepott er så populært og stadig kommer i så mange varianter,

viser hvor dypt ideen om den stille, snille skjønnheten sitter. Det er både rettferdig og riktig at den pene får prinsen til slutt, men Julia Roberts i *Pretty Woman* kunne ikke ha fått mannen med pengene om hun ikke hadde blitt banket opp som barn og lidd mange ydmykende år som hore først. I samsvar med det politiske idealet kan ikke den skjønnne få prinsen bare på grunn av sitt utseende. Mette-Marits historie blir tolket inn i dette: Hennes lidelseshistorie er helt nødvendig for å legitimere det heldige bryllupet. Eventyret gjenspeiler med andre ord den politiske ambivalensen. Det er den ydmyke lutringen som gir skjønnheten. Det er gjennom offeret og egen forsakelse at Askepott får prinsen. Men når bryllupet er over er eventyret også det, og de gamle arkene hentes fram igjen, både de mytiske og de virkelige. De oppnådde vil aldri tilgi, og de tilskrevne vil aldri forstå.

De uektes strategi for å gifte seg oppover
De ekte, slik som Ingrid Alexandra, er skjønn ved fødselen. I Askepott og Snehvit må stemødre bruke magi å vinne kongens hjerte. Denne magien reproduseres gjerne i tegnefilmene som at heksen forvandler seg til en vakker kvinne, kun i kongens øyne, mens vi, de objektive, ser hennes stygghet/ondskap (men kan ikke gjøre noe med det). Et mytem i disse eventyrene er altså at kvinnen er en forfører som bruker magi for å lure mannen. Magi kan her tolkes som kvinnelist. Skjønnhet blir en egenskap som kan brukes opportunt, et middel for å oppnå forskjellige typer makt og statuser.¹⁸ I utgangspunktet er det rett handling som skal til. I *Prinsesser Glassko spesial* viser Askepott "fire trinn for hvordan du kan bli en prinsesse" (min kursivering):

En: Utseendet

Lag en vakker brudekjole med fine sko til.

To: Oppførselen

Jeg skal lære deg å være snill og hjelpsom mot andre.

Tre: Vertinnepliktene

Du vil bli den strålende bruden i ditt eget eventyrbryllup!

Fire: Livsførselen

Les mine råd om hvordan du kan leve lykkelig i alle dine dager.

Barnet lærer, og på siste side i *Glassko spesial* utdeler Askepott "Glassko-diplom", der leseren gratuleres slik: "Dette diplommet viser at Askepott har belønnet (skriv navnet ditt her) med ekte prinsessestatus." Så kommer det som viser at du rettmessig kan karakteriseres som prinsesse: "Du har vist at du:

ser ut som en eventyrbrud
er snill og omtenksum
kan arrangere et storslagent bryllup
vet hemmeligheten bak å leve lykkelig
alle sine dager"

Man kan altså i utgangspunktet bli prinsesse – i fire stadier. Den tilskrevne statusen kan oppnås gjennom en kombinasjon av (transformasjon til) skjønnhet og rett handling. Men som vi skal se, er det siste punktet vanskeligere enn de tre første. Denne slutten underkommuniserer, som vi ser, ekteskapets problemer. I virkeligheten er dette et vel så stort problem for fortolkeren som for prinsessen.

I en kommentar til boken om *Mette-Marit, Prinsesse mot alle odds*, sier forfatteren Melnæs til NTB: "Boken er en askepotthistorie om Mette-Marit. Den er en grundig dokumentasjon om hennes liv." VG brukte tittelen "Mette-Marit – Askepott som vant prinsen og halve kongerike" i overskriften.¹⁹ På et nivå er hun en drøm på vegne

av flere, for folket er hun en representasjon av en mulighet, som nettopp askeladdmetaforen peker på. I tillegg viser overskriften at kjønnsinversjon (til askeladd) gjennom likestillingsidealet blir mulig. Hun bekrefter således både idealet om at alle kan gifte seg med hvem de vil, og at kvinner kan være askeladder.²⁰ Men hvorfor skulle hun da transformeres til prinsesse?

Eventyret om Mette-Marit og Haakon Magnus

Det var en gang en gutt som var født til å bli konge i Norge. Undersåttene hoffreportere ventet spent på den dagen han ble atten og skulle finne seg en viv å gifte seg med, for egen lykke og landets framtid.

Eventyret om Mette-Marit startet med Kronprins Haakon som 18-åring, da VG ligger i buskene utenfor slottet og lurte på om Kronprinsen kanskje har en jente på besøk. Han er gifteklar, og han er ikke noen "Jonny fra Stovner".²¹ Noen år senere blir han sett sammen med en pike på festival i Kristiansand. Det blir en spenning om at kronprinsen kan ha en kjæreste. Neste tablå er at hun blir sjekket i sømmene. Det blir omfattende skriverier og interesse omkring hennes liv (kyskheter). Debatten blir hvorvidt hun er funnet skikket til å bli Norges neste dronning, og begrepet "utagerende festing" blir coinert. Hun blir av SE og HØR i oktober 2000 veiet og funnet for tung til dronningemne. Hoffreporter Kjell Arne Totland i SE og HØR kritiserer kongehuset fordi de tar Mette-Marit i forsvar, og truer med å emigrere hvis Mette-Marit noen sinne blir landets dronning.

I denne perioden var det mediene som tok makten som fortellere, skriver Tønnesen, og viser hvordan Slottet først tok regien ved selve bryllupet (Tønnesen 2003). Med en gang forlovelsen var et fak-

tum forandres tolkningsrammen og Mette-Marit blir omtalt gjennom analogier og metaforer fra de kjente eventyrene. De ektefødte prinsesser i eventyrene er jo som beskrevet ofte fordekte, og fornedret, Askepott og Prinsessen på erten kommer begge fram til brudgommen våt og i filler, og Snehvit er omgitt av syv dverger og er til og med skinndød. Fordi prinsene og prinsessene i disse eventyrene velger hverandre (forelskelsen er et vesentlig tema i de moderne fortolkningene) og fordi prinsen ser henne uten å vite om hennes medfødte status, er disse eventyrene konvertible til "enhver jentes drøm" om å gifte seg med prinsen: "det kan skje med meg..." (Og det skjedde med Mette-Marit).²² Da Haakon valgte henne, ble hun like ren som Askepott da glasskoen fant sin plass. Mette-Marit ble prinsesse med én gang, og hun ble valgt og dermed omtalt i rammen av våre prinsesseeventyr.

SE og HØR godtar nå prinsessen. Det ser ut som om alle gjør det. Hvordan er det mulig når hun har skilte foreldre, og det går rykter om kokain og utsvevende natteliv, uansvarlig sex? Hun må transformeres. Hun blir først akseptert på (av) Slottet. Det blir sendt ut en kunngjøring (pressemelding) om prinsens kommende forlovelse – og dermed bryllup. Prinsen møter folket (pressen) og forteller om Mette-Marits fortid. Så møter de begge folket (pressen) Mette-Marit ser ned og folder hendene over korslagte knær, bekjenner sin synd og ber om tilgivelse. Neste trinn i transformasjonen er selve bryllupet. Bryllupsritualet understreker hvordan mytemet prinsessens renhet ble aktiviserer. Biskop Stålsett løser problemet slik:

Du har gitt morskjærighet et ømt og viljesterkt ansikt. Som alenemor har du vist vei for andre, slik du har vernet om ditt barn. (...)

Kjære Mette-Marit, du viser mot og tro når du i dag sier ja til en ukjent fremtid. Du begynner et nytt kapittel med blanke ark. Du gjør det med verdighet. I dag står du sterkere rustet til å møte alle som bærer på smerte for sine liv. Jesus sier: ”Den som får lite tilgitt, elsker lite”

Stålsett bruker den kristne tilgivelsen som er tilgjengelig i Maria-myten som renselsesprosess (Økland 2001). Han appellerer til verdigheten i fravær av abort. Han sier til Mette-Marit og til folket at man kan begynne på nytt med metaforen ”blanke ark”. Talen kan tyde på den evige forsoningen, og han skriver henne inn i prinsessemytemets rene inderlighet. Hun er god på bunnen. Det skjønn hos den mytiske prinsessen og virkeligheten kollapser. Moderskapet blir aktivt kommentert hos Stålsett, men det er ikke en mor Prinsen gifter seg med, tvert imot blir hun hvit brud, slank og yndig, og ingen klager på fargen på kjolen. Det er vakkert. Når giftemålet skjer, er gater og skjermer fulle. En brud er pen. Kronprinsens brud er prinsesse. Hun er den peneste i landet. Hun blir gjennom talen del av eventyret, der den rene gode handlingen tydeliggjøres. Prinsessen er tvers igjennom god. Kysset besejler ekteskapet. Mette-Marit er ferdig transformert. Applaus, det folkelige moduset glir nå inn i en arkaisk konjunktiv; ”leve kongedømmet, leve oss” – som sier ritualet i et durkheimiansk perspektiv. Så levde de lykkelig i alle sine dager, sier eventyret.²³

Men arkene er ikke blanke. Andre mytemer står skrevet med doksisk blekk. Neste kapittel kommer fram i hennes disponeringer, pengebruken, og den evinnelige mistanken om royal utroskap aktiviseres tidlig. Eventyrene tar slutt når ekteskap er et faktum, og det er nå problemene til Mette-Marit kommer frem. Der Tornerose

nå kan utfylle meningen i det livet hun ble født til, har ikke Mette-Marit lenger en kulturell rammehistorie for sin status, og i populærkulturen skifter språket stadig. Hun kunne bli oppdaget som prinsesse, akkurat som Askepott, men hun har ingen virkelig status hun kan leve lykkelig videre på i alle sine dager. Fortolkningen av representasjonen blir derfor *qua menneske* – og hennes sosiale bakgrunn blir den sentrale referanserammen. Nå kaster lunsjpausene seg over hvordan hun takler *rollen*, og leser hennes representasjoner som individuell *handling*.

I SE og HØR nr. 15/16 2003 trykkes på første side et tendensiøst bilde av Mette-Marit med munnen svært nær en annen manns munn (!), med overskriften ”Hvem kysser Mette-Marit?” Hun mistenkeliggjøres, og blir en kjøpekåt ung kvinne som bruker apanasjen på eget forbruk. I SE og HØR nr. 13/3003 lyder overskriften ”Mette-Marit dro på shoppingtur og fest. Mens medstudentene demonstrerte mot krig.” Haakon er født god og forledes av Mette-Marit: ”Haakon er dypt konsentrert om studiene, men når helgen kommer er han gjerne med Mette-Marit på byen.” Han tar seg til overmål av Marius. Senere overskrifter som ”Mette-Marits luksusliv på nye Skaugum” viser hvordan det er hun som lever et liv i luksus. Fokuset på hennes forhold til de hjemmene hun bygger, og hennes forbruk av klær viser mer enn til luksus i seg selv. Det henviser indirekte til hennes skjulte motiver for ekteskapet.

Så får hun barn, og morsrollen redder hennes ære for denne delen av mytologiens livsløp. SE og HØR bruker titler som ”Høygravid og tapper”. Bladet forteller hvordan hun stolt viser fram sin struttemage, at hun holder på representasjonsoppgavene og ”klarar brasene”. Ambulansen står like ved (i vente på fødselen).²⁴ Så blir bar-

net født og ”I Mette-Marit fant Haakon kvinnen han ville dele livet og sin spesielle livsoppgave med. Nå har de to fått sitt første felles barn, og deler raust sin frydefulle glede over sin nyfødte datter.” Og det lages en dokumenterfilm der tidligere venner anklages for å sko seg på Mette-Marits berømmethet. Innholdet blir referert i folkelige internettdebatter på denne måten: ”Venninna hennes som pusset opp badet sitt for penger hun fikk for å selge sin venninne [private bilder] håper jeg har en vond smak i munnen hver gang hun går på do.” Graviditeten gjør henne ren igjen; gjennom blodet i sin mage har hun født en ekte prinsesse. Og prinsessen ligner på hennes far – ennå.

I et feministisk perspektiv er dette perspektivet selvfølgelig nesten perverst. Nina Karin Monsen omtaler ifølge Rem (2002) Mette-Marit som et anti-feministisk symbol fordi hun mangler utdanning, velger tradisjonelt og ønsker seg mange barn. Hedvik Skonhoft Johannesen skriver at merkevarebyggingen av Mette-Marit er i konflikt med samfunnets verdier. At postmoderne jenter ”har mer å hente hos refleksive, sammensatte, medievante og flotte forbilder, som Madonna, Pippi [...] jenter som har mer å by på enn å være pen, stille, snitt og la kjæresten fullføre setningene våre når vi snakker.” (Skonhoft Johannesen 2001:154). Slik jeg ser det, har prinsessemytemets struktur liten plass til feminisme. Det er et feminint virkelighetsbilde som truer deres politiske univers.

Analogien til Sonja

(Kvinner er kvinner verst)

Kritikk blir nå bare uttalt av dem som står helt utenfor og ikke følger med i denne naturlige livssyklusen. Et eksplisitt eksempel på den latente konflikten er oppføl-

ningen av prinsesse Ragnhilds uttalelse i dokumentaren på TV2, der hun sammenligner sitt valg av sin mann Erling med Haakons valg av Mette-Marit med ”Erling var av en annen kategori. Han hadde en skikkelig jobb”. Ifølge SE og HØR som kommenterte saken i et oppfølgingsintervju, ville Erling byttet ut denne setningen, og Ragnhild blir sitert slik ”Jeg står ved det jeg har sagt, men bytt gjerne ut ordet ’kategori’ med bakgrunn.”²⁵ ”Kategori” refererer direkte til høvelig klasse, men blir både synonymt med ”levesett” og ”oppdragelse”. Utdanning og bakgrunn gir ikke ”rett oppdragelse” og vil alltid kunne brukes som tolkningsbakgrunn.

Blant kvinner – i mer uformelle fora synes mistanken om Mette-Marits skjulte motiver langt mer direkte. Hennes giftemål blir sett på som strategi. ”Ikke bare en, men to ganger har hun klart å knulle seg til posisjon” er en uttalelse jeg har hørt. Og utsagnet: ”Hun har ikke engang fullført utdanning”, er meget typisk. Med disse utsagnene er vi inne på et ambivalent, viktig og uavklart del av norsk kultur, nemlig barnefødsel som kvinnelig livsstrategi. I Norge snakkes det lite om penger og arv, temaet er underkommunisert (Døving 2007). Å ta en utdanning for å sikre sin egen framtid, er ikke bare ansett som legitimt, men også viktig. Det å sikre sine barns velferd, og å være gode foreldre, er også absolutte imperativer. Ser vi på ekteskapsannonser synes også det å søke ”god økonomi” helt vanlig. Men det finnes klare tendenser til matrifokalitet (Døving 2003). Når vi da i tillegg har en klar statistisk tendens til hypergami, der velutdannede menn med god økonomi, blir de mest populære ekteskapspartnere, er det ikke tvil om at en velstående far til sine barn vil være en god strategi for framtiden.²⁶ Ekteskap er med andre ord det motsatte av en legitim vei til rikdom. Å få barn

med en riking er en klar strategi som innbærer at man bruker sin skjønnhet, kvinnelighet, å gjøre seg tilgjengelig på rett måte til rett tid, i stedet for å kjempe gjennom oppnådd status.²⁷ Både utdannelse og skjønnhet kan sies å være oppnådde egenskaper – som kunne inngå i tillatte strategier for å oppnå karriere, men karriere som mor, er ikke legitimt. Og i dåpen bærer hun en ”utagerene hatt”.²⁸

Ser vi på hvordan Dronning Sonja har blitt omtalt, vil dronningrollen – også for Mette-Marit – bli langt verre når hun skal styre huset. Ekteskapet innebærer en statustransformasjon. Kvinnen får to nye statuser med en serie med rettigheter og plikter. Kvinner skal bli *koner* (vertinner) og *mødre*. De skal bli sjefer for et hus, og de skal ha ansvaret for avkommet.²⁹ Dronningen er et godt eksempel på ambivalensen mellom skjønnhet som oppnådd og tilskrevet status. Sonja giftet seg med prinsen, men med referanse til «like barn leker best», finnes det ikke prinsens like i Norge. Den kvinnen som skal gifte seg med prinsen vil derfor mytisk sett være nødt til å benytte seg av sin *kvinnelighet*. Underforstått Sonja må ha benyttet seg av renkespill, skjønnhet og kvinnelist for å forføre prisen. Når Sonja får tittelen oberst, reageres det slik:

I et demokratisk land burde det være en selvfølge at ingen ble født inn i maktposisjoner. [...]Et annet ankepunkt er at dronning Sonja innehar graden som oberst etter kun et kortere befalskurs. Kongefamilien er hevet over loven. [...] Det er et demokratisk problem at personer blir født til høye stillinger i Norge.³⁰

At hun blant unge menn i Østfold blir kalt ”sjefshurpe”, tolker jeg som en nødvendig mytisk konsekvens av hennes posisjon. Hun har giftet seg – og ble ikke født – til

tronen. Skjønnhet er ingen oppnådd status, men Sonja ble prinsesse, og det går jo ikke – uten å være renkespiller og hurpe. Historien om oppkommeprinsessen og dronningen viser at skjønnhet kan være greit når man vinner prinsen, men etter at forelskelsens legitimitet er borte, og husfrua regjerer på slottet, blir skjønnheten i unge menns lesning transformert til gammel hurpe. Fra transformasjonen til prinsesse glir mytemet *heks* inn som alternativt mytem til prinsesse, og det setter henne i rollen som hurpe, heks eller drage.³¹ Hentydningen til kronprinsen som tøffel når han tar seg av stesønnen Marius, er et tegn på det.

Mette-Marit, samfunnets datter

Hvorfor er det slik at hun kan skifte fra å være et marialignende prinsesseikon til en kjøpegal jente som gjennom kvinnelist har oppnådd ufortjent status? Rem (2002) forklarer den nasjonale konsensus med kontinuitet, som monarkiets anerkjente styrke, at bruddene skrives inn i kontinuitetsnarrativer. Det er her det er fristende å se myter og populærfremstillinger som refleksjoner og mediatorer over motsetningsforhold innenfor kulturen. Mette-Marit er på mange vis den perfekte mediator mellom det klassesdelte monarkiske samfunnet, som er så historisk befestet i Norge, og ideologien om det egalitære. Hun er ikke bare en fra folket. Hun var også ugift mor. Da Haakon valgte henne – og fikk gifte seg med henne, viste kongehuset en overensstemmelse med en slik humanistisk moderne ideologi. Ved å likevel bli gradert til prinsesse (Haakon falt jo ikke – hun klaret) ble likevel det klassesdelte samfunn synliggjort, bekreftet og feiret. Vi så henne som prinsesse i kirken, og i SE og HØR ble Mette-Marit prinsesse like god som

Tornerose. Gjennom sin overskridelse renset hun opp for oss de murrende følelsene som kan ligge i et folk med en kultur med motstridende ideologi og praksis: Mette-Marit gjorde det lettere å leve i et samfunn som både har tilskrevet status og klasseinndeling samtidig som det har en ideologi om oppnådd status og individualitet. Ideologien vant og ble så synlig at den usynliggjorde klassesamfunnet. I en slik strukturell fortolkning kan vi alle, fordi Mette-Marit tok på seg byrden av hypergami, roe oss med at vi slipper ubehaget ved en revolusjon.

Mette-Marit-myten sett med Lévi-Strauss' briller handler om kommunikasjon på et kulturelt ubevisst, men behandlende plan. Det er en ubehagelig kontrast mellom Mette-Marits oppvekst under en alkoholisert far, hennes ville ungdom og moderskap uten mann, og til Märtha og Haakons beskyttede skolegang på Smestad. Dette kulturens ubehag er det Mette-Marit har formildnet: Hun blir det meningsbærende mytemet som gjør det mulig å leve i et klassesdelt rojalistisk samfunn som ikke lenger har en stratifisert ideologi å støtte seg på. Vi kan akseptere forskjellene når de lar seg forene i syntesen Mette-Marit. Vi kan applaudere at ideologien seirer, men ikke en reell endring. Vi kan leve videre i et trygt klassesdelt samfunn. Og Mette-Marit gjør konflikten holdbar. Men overskridelsen er som vi har sett, ikke total. Det interessante med å lese SE og HØR er nettopp hvordan hun i bryllupets kontekst kunne være en prinsesse, mens metaforene og eventyrene ikke strekker lenger enn til bryllupet. Hennes medierende rolle står for fall. Og andre myter presser på: kvinnelist og luksusjag.

Ødipus vet ikke at han er kongssønn, dreper faren og gifter seg med moren. I Lévi-Strauss' spektakulære analyse av myten faller han ned på at den egentlig

behandler et uforsonlig problem i grekernes forståelse av blodsband. Myten handler på den ene siden om overdrivelse av blodsband (incest) og en underdrivelse av blodsband (fadermordet). Det kulturelle problemet som myten behandler er spørsmålet om slekt. Ifølge Lévi-Strauss behandler myten motsetningen mellom den formelle religiøse forestillingen om at mennesket har en aukton opprinnelse (stamme fra én), og kunnskapen om at et barn var resultat av både mann og kvinne, som grekerne var besatt av. Myten skaper en forening mellom den religiøse teorien og kunnskapen om de to kjønns nødvendighet for reproduksjon, uten å røkke ved religiøs lære.

Mette-Marits representasjon i populærkultur kan virre fra høyt til lavt, ha flere ulike mytiske språk. På den ene siden forener hun to motsetninger i norsk kultur, blir et mellomledd mellom "det er da forskjell på folk" og "vi er alle like", men når det ikke lenger finnes et metaforisk språk, blir fallet tydelig. Når ukeblad skriver stygt, så går de tilbake til forestillingen familie og ætt, knyttet til hennes vanlige kår, og reportasjer om faren. De henger seg på det som ikke er ideologien, men som er til stede ved at vi forstår en person gjennom slekt og bakgrunn.

Konklusjon

Jeg har valgt en strukturalistisk tolkning av Mette-Marits gifte, og ender i den reneste predestinasjon: Slektskapsband og gifteeregler blir dramatisert gjennom Mette-Marit fortellingene, og nedlagte motsetninger i dette er det som gjenspeiles i de stadige skiftningene mellom en feiring av den rene prinsessen til den sleipe luksusnyteren. Dette vil være glemt når barna vokser opp, og hun regjerer på slottet. (Etter hvert kan

også hun abdisere fra vertinnestatusen til å bli bestemor med de positive idealene det innebærer, som Dronning Sonja nå kan nyte godt av.) Mette-Marit reddet landet fra revolusjon, men vil i den strukturelle skammen av sine søstre bli omtalt som bitch, av sine undersotter som hurpe. I neste generasjons eventyr vil hun være heks.

I min fortolkning finnes ikke Mette-Marit, hun er bare en representasjon, men folket tror seg kjenne henne og oversetter det man hører og leser inn i fortolkningen av en faktisk person. På den måten er Mette-Marit både en arketype og en brikke i et strukturalistisk puslespill. Så spør det om denne personen, Mette-Marit, faktisk har valg, om de valgene har betydning for persepsjonen, eller om representasjonen overgår enhver handling? De fleste nordmenn innehar etter hva jeg kan se, enten en mer individualistisk ideologi eller innehar en aktørorientert teoretisk ramme og vil derfor være uenig med min tolkning. De vil snarere hevde at "hvis hun forvalter sitt pund", vil hun kunne få et godt liv i landet.

Mot en strukturalistisk tolkning kan man innvende at kongehuset også tilbyr et bredere sett av kvinneroller som ikke nødvendigvis er hurper: som barneoppdrager, som svigermor, bestemor eller stebestemor. Det er et paradoksalt særtrekk ved monarkiet at slike roller har lav status i kontrast til de moderne kvinnerollene og viser kongehuset som et nasjonalt kontinuitetssymbol. Selv om oppslutningen om monarkiet er ambivalent, vil nok mange akseptere at slike familieroller er en del av utøvelsen av monarkiet. I tillegg finnes det andre positive alternativer posisjoner Mette-Marit kan ikle, som folkets prinsesse og "de svakes beskytter", slik Prinsesse Diana kan være eksempel på. Perspektivet er altså ikke entydig. En strukturalistisk tolkning viser hvor-

dan eventyrmytemene og familiestatusene gir føringer for fortolkningen og ikke behøver å ha noe med personenes handlinger å gjøre.

Selv om republikanske ideer sprer seg, at barn utenfor ekteskap er akseptert, er det like fullt et misforhold mellom mytiske strukturer og den rådende ideologien. Denne analysen viser at Haakon er forhekset av kvinnelist, og Mette-Marit kommer til å bli tolket som hurpe i det øyeblikket hun skal styre slottet.

(FORTSETTELSE FØLGER)

Noter

1. Denne artikkelen er basert på et innlegg på Antropologiens årskonferanse i Oslo 2004. Takk for de kommentarene jeg fikk under presentasjonen. Takk til *Tidsskrift for kulturforskning*s anonyme konsulenter, til Alexa Døving, Virginie Amilien, Ardis Storm-Mathisen, Hedvig Skonhoft Johannesen og Olaf Agedal.
2. Det finnes flere varianter av dette utsagnet, som "Norge er et egalitært samfunn".
3. Det finnes også flere synonymer, slik som "Skomaker bli ved din lest" og "Det er forskjell på Jørgen Hattemaker og Kong Salomon."
4. Her finnes synonymet "krake søker make".
5. Ekteskapslovens § 3 er enkel (og gjelder både blod og sosiale incestforhold):
Ekteskap kan ikke inngås mellom slektninger i rett opp- eller nedstigende linje eller mellom søsken. I forhold til adoptivbarn gjelder forbudet overfor både den opprinnelige slekt og adoptivforeldrene og deres slekt. Er adoptivbarnet blitt adoptert på ny, kan fylkesmannen likevel samtykke i ekteskap mellom adoptivbarnet og en av de opprinnelige adoptivforeldrene eller dennes slektning.
6. Nå kan man stille spørsmålet hvor systematisk en ekteskapsregel er. Jo Helle Valle stilte meg spørsmålet "hvor viktig er ekteskapsreglene?", når man ikke finner dem tydelig. Og påpekte at det ikke finnes samfunn der ekteskapsreglene er entydige i praksis. I Norge synes fraværet av regel å være det tydelige, mens praksis peker på at det finnes underliggende regler.
7. Se SSB.no for eksempel <http://www.ssb.no/vis/samfunnsspeilet/utg/200502/04/art-2005-05-11-01.html>.
8. Se Øverbye (1987) eller <http://www.ssb.no/vis/emner/08/05/10/oa/200009/main.html>.

9. Under feltarbeid hørte jeg Tomb jordbruksskole omtalt som "Tomb ekteskapsbyrå" ut fra en bevissthet om at odeljenter og -gutter treffer hverandre på skolen, at gårdene utvides og at skolen dermed kobler strategisk for langsiktig gårdsdrift i Østfold.
10. I historisk perspektiv har dette endret seg vesentlig. Under det katolske Norge forbød kirken ekteskap så langt ut som i 6. ledd (Goody 2000).
11. Det ser snarere ut som om tendensen forsterkes, og at vi går mot styrket hypergami i seriemonogamiet. Resultatet er flere kvinner med barn og færre menn, og flere menn som får barn med flere kvinner (Skrede 2004).
12. Harald Beyer Brock lager en relevant distinksjon mellom eventyr og myte, der eventyr kan defineres som en fiksjon, mens myte har rot og referanse til virkeligheten. Han påpeker også at myter kan gå over til å bli eventyr over tid (Brock 1996). Mitt mytebegrep er mer av strukturell art, etter Lévi-Strauss, at eventyrene er myter i betydningen at de består av meningsbærende elementer i en fortelling og står i relasjon til lignende mytemer i andre fortellinger.
13. SE og HØR bilag nr. 10 2004.
14. Det er påfallende at samfunnsvitenskapen har produsert hyllemeter på hyllemeter med tekster om systematisk urettferdighet gjennom økonomi, klasse og kjønnspolitikk, mens skjønnhetens sosiologi ikke er blitt skrevet. Skjønnhet har omfattende politiske og sosiologiske implikasjoner uavhengig av demokratets moralske normer. Skjønnhetens betingete læring forblir skjult.
15. Konnotasjonene til de selvstendige kvinnebegrepene; 'kvinnfolk', 'fruentimmer', 'kvinnemeneske' og 'hunnkjønn' er langt mindre pene i forhold til de opphøyde klassebegrepene som 'dame' og 'lady', mens de som hentyder til ekteskapet i monogam relasjon er nøytrale slik som 'gemalinne', 'make', '(ekte)hustru' eller 'viv'.
16. 2000, Snøhvit, Notabene, Tormont Publications Inc., Montreal.
17. I ulike tidsepoker har forskjellige varianter av individuell skaperkraft vært framhevet. Skjønnheten i en idéhistorisk sammenheng er en gudgitt etterlevning sammen med romantikkens geni- og aurabegreper, og hører ikke hjemme i det moderne demokratiet.
18. Skjønnhet kan slik tolkes som en arena for konkurranse mellom kvinner. Metaforer som «haking» eller uttrykk som «kvinner er kvinner verst» viser et overskudd av mening om kvinner som illojale. Skjønnheten er en individuell egenkap og skal skjules så godt det går.
19. <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=8678611>.
20. Ifølge Virginie Amilien er prinsessen aldri helt i eventyrene. At en slik metaforisering av Mette-Marit, Askeladden og Tornerose er mulig, viser hvordan kvinner gir handlende agens, og at mytemene ikke lenger er så kjønnsspesifikke som eventyrene ellers understreker.
21. Slik kommenterer SSB kronprinsens famøse utsagn: "Etter å ha blitt oppdaget av noen jenter i Kragerø sommeren 1991, forsøkte kronprins Haakon å unngå ytterligere oppmerksomhet ved å utgi seg for å være «Johnny fra Stovner» (alt ifølge VG 10. juli 1991). Denne litt spøkefulle sosiolingvistiske dekkoperasjonen viser en intuitiv forståelse av fornavnenes sosiologi. Men historiekunnskapene sviktet noe: Johnny hadde en viss utbredelse i Oslos østlige bydeler på 1950- og 1960-tallet, men det var ikke lenger noe vanlig navn blant gutter på hans alder, heller ikke på Stovner. Slik sett hadde Tommy eller *Ronny* vært et bedre valg." (<http://www.ssb.no/samfunns-speilet/utg/9806/3.shtml>)
22. I et tv-program forut for vielsen ble noen barn intervjuet foran Slottet. En pike på om lag fem år blir av intervjueren spurt om hvem hun synes bør være konge. "Pappa!" svarer piken. "Hvorfor det?" spør intervjueren. Hvorpå piken svarer uforstående: "Da hadde jeg blitt prinsesse vel."
23. Jeg har funnet et unntak fra at eventyret slutter med ekteskapet i *Glassko spesial* fortelles det om livet på slottet. I fortellingen "Den magiske skoen", bruker Askepott sin godhet til å hjelpe Prinsesse Tanisha til å pynte seg og finne roen til å være flink til å danse med Prins Aenas. Hun bruker kvasi-magi i det godes tjeneste – som giftekniv.
24. SE og HØR nr. 23 2003.
25. SE og HØR nr. 12. 2004.
26. Det er kvinner som styrer prevensjon, og menn kaller slike barn for "snabelavgift", og er altså en meget dyr affære.
27. Slike insinuasjoner dukker stadig opp. Ex-kona til fotballproffen John Arne Riise, Guri Havnevik, pryder for eksempel forsiden av VG med overskriften "– vondt å bli kalt gullgraver" (VG, 13. april 2005). "Folk sier at 'Hun var bare ute etter ham fordi han tjener 20 millioner i året.'"
28. I dåpen bar Mette-Marit en hatt som ble meget omtalt, i primært negative ordelag. Kvinner må bære hatt ved slike anledninger, men spørsmålet er: Kunne hun hatt en hatt som var fin. Finnes det en fin hatt for Mette-Marit i noen som helst anledning? Hatt er ikke lenger et naturlig plagg i Norge. Hva hadde Mette-Marit å velge mellom? Engelsk hatt (ultimate kongedømme). Denne kunne hun ikke bruke, det ville være å prøve for hardt. Det ville sett ut som om hun ville for mye. Noe som nettopp er knyttet til hennes posisjon som oppkomling. Pillesesken er blitt for gamle damer. Ørevolls hatteparade ville bli tolket som for pretensios osv. Hatter er tydelige i sitt budskap, selv om nettopp hatten har mistet sine distinksjoner. Hatten lever mer som språklige metaforer enn som kulturelle uttrykk. Hattens stør-

- relse bærer bud om avstand. Løsningen er sølv, glorie, laurbær, krone, Den eneste mulige hatten hun kunne ha var med andre ord den hun hadde.
29. Selv om det finnes flere rollemodeller for disse to statusene, er de strenge, og statusskiftet er omfattende og underkommunisert i vårt samfunn. I en studie av menns omtale av kvinner som rype (småvilt, lovlig eller andre spiselige metaforer), kom jeg over en diskrepans mellom en mytisk maskulin segregert verden og de uttalte idealene om likhet og kjærlighet. Kort fortalt transformeres kvinnene gjennom ekteskapet fra rype til høne. Fra et ornamentalt sexy objekt til et kaklende vesen med makt og kontroll (se Døving 2003).
30. <http://www.studvest.no/199827/kommentar.asp>
31. Dragen er vel alltid kvinnelig kjønn.

Litteratur

- Blehr, Barbro 2003. "Bryllup, mening og moral. Om konglige overgangsriter i 2001 og 2002". I: *Tidsskrift for kulturforskning*, vol. 2, s. 39–53.
- Brock, Harald Beyer 1996. "Continuity in oral literature at Timpaus, Indonesia". I: *Anthropological forum*, vol. 7, no. 3, s. 383–402.
- Døving, Runar 2000. "Skjønnhetens politiske ambivalens". I: *Norsk Medietidsskrift*, vol. 2, 125–131.
- Døving, Runar 2003. *Rype med lettøl. En antropologi fra Norge*. Pax, Oslo.
- Døving, Runar 2007. "Voksne barn. Økonomiske relasjoner mellom barn og foreldre". I: *Norsk antropologisk tidsskrift*, Under utgivelse.
- Frøystad, Kathinka 2001. "Kropp og klasse i Kanpur – en meditasjon over kroppens teoretiske mangetydighet" I: *Norsk antropologisk tidsskrift*, vol. 3, s. 161–175.
- Goody, Jack 2000. *The European Family. An Historico-Anthropological Essay*. Blackwell, Cornwall.
- Kristiseter, Sissil 2003. *Virkeliggjøring gjennom uvirkelighet. Avgrensning av et kulturelement som er kjønnspolitisk relevant*. Hovedfagsoppgave i sosiologi, Cand Polit, Universitetet i Oslo.
- Landrø, Marit Ingebjørg & Wangensten, Boye 1986. *Bokmålsordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok*. Universitetsforlaget, Bergen.
- Lévi-Strauss, Claude 1983. *The raw and the cooked*. University of Chicago Press, Chicago.
- Nietzsche, Friedrich 1969. *Moralens genealogi*. Gyldendal, Oslo.
- Rem, Tore 2002. "De kongelige møter folkets eventyrlyst". I: *Samtiden*, vol. 2, s. 84–97.
- Schneider, David 1968. *American Kinship; A Cultural Account*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Skonhoft Johannesen, Hedvig 2001. "Å skape en kronprinsesse: Merkevarer Mette-Marit – fra anonym alenemor til ikon og prinsesse". I: *Norsk Medietidsskrift*, vol. 2, s. 150–154.
- Skrede, Kari 1999. "Drømmen, dyden og belønningen" I: *Ansvar og protest: Kjønn, klasse og utdanning i senmoderniteten*. G. E. Birkelund, A. Nilsen, & V. Brock-Due, red., Sosiologisk institutt, Bergen, s. 281–308.
- Skrede, Kari. 2004. "Færre menn blir fedre". I: *Økonomiske analyser*, vol. 6, s. 57–68.
- Tønnesen, Elise Seip. 2003. "Kronprinsbryllupet som nasjonalt gledesspill". I: *Tidsskrift for kulturforskning*, vol. 2, no. 1, s. 27–38.
- Von Franz, Marie Louise 1980. *L'interprétation des Contes de fées*. La Fontaine de Pierre, Paris.
- Økland, Jorunn 2001. "Mette-Maria-Magdalena møter Norges neste konge". I: *Samtiden*, vol. 4, s. 47–50.
- Øverbye, Einar 1987. *Formue gjennom arv*. Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS), 6.